

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ

Сумська філія

Кафедра юридичних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**навчальної дисципліни «Дізнання»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузь знань 26 «Цивільна безпека», спеціальність 262 Правоохоронна
діяльність (поліцейські)**

за темою: «Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення під час дізнання. Повідомлення про підозру»

Суми 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
ХНУВС
Протокол від 29.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри юридичних дисциплін (протокол № 1 від
від 29.08.2023)

Розробник:

1. Викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ Матус В.В.

Рецензент:

1. Доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії ХНУВС,
кандидат юридичних наук Пономарьова Я. О.

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Процесуальні документи та фіксування кримінального провадження.
2. Процесуальні рішення.
3. Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення.
4. Поняття, зміст та значення повідомлення особи про підозру
5. Зміст і форма письмового повідомлення про підозру
6. Зміна повідомлення про підозру

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
(дата звернення: 01.09.2023).

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповн. станом на 12 серпня 2021 р.: Офіц. текст. К.: Алерта. 2019. 324 с.

2. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 №114/1042/516/1199/936/1687/5 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12> (дата звернення: 01.09.2023).

3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р № 1402-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення 01.09.2023)

4. Про прокуратуру. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 01.09.2023)

5. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року. Дата оновлення 20.01.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 01.09.2023).

6. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/conv> (дата звернення 01.09.2023)

7. Кримінальний процес України у 2-х част.: ч. 1: Досудове провадження: підручник / Бойко О.П., та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; 2017. 327 с.
8. Кримінальний процес : підруч. Кол. авт. ; кер. авт. кол. д-р юрид. наук, доц. О.Ф. Кобзар. У 2-х ч. Ч. 2. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 235 с.
9. Кримінальний процес. Особлива частина (альбом схем) навч. посіб. /Л.Д. Удалова та ін. Київ: Центр учбової літератури. 2015. 224 с.
10. Кримінальне процесуальне право України Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ : Центр учбової літератури. 2015. 216 с.
11. Кримінальний процес України: загальна частина: підручник О.О. Волобуєва та ін. Київ: ВД Дакор 2015. 172с.
12. Молдован В.В., Молован А.В., Канавець Р.С. Кримінальний процес України: лекції. Процесуальні документи. Навчальний посібник. 2-ге вид. із змін та доп. К.: Алерта, 2016. 360 с.
13. Сербін М. М., Солдатенко О.А. Практикум з кримінального процесу : навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 84 с.
14. Багрій М. В., Луцик В. В. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні: монографія. Тернопіль, 2014. 308 с.
15. Солдатенко О.А., Матвієнко Є.І. Процесуальний порядок та підстави проведення обшуку за новими змінами до кримінального процесуального кодексу // Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю: матер. XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції. ДЮОІ МВС України. м. Кривий ріг. 2019. С. 69-72.

1. Процесуальні документи та фіксування кримінального провадження

Створення чітко врегульованого, стійкого, юридично визначеного, суворо обов'язкового, стабільного правового режиму кримінального провадження, який відповідає завданням кримінального провадження і його засадам, є сутністю кримінальної процесуальної форми - встановленого законом порядку здійснення органами досудового розслідування, прокуратури, слідчим суддею та судом процесуальних дій, за допомогою яких вони реалізують кримінальне провадження та оформлюють їх у процесуальних актах, а також порядок діяльності учасників кримінального провадження, у тому числі тих, які захищають свої права та законні інтереси. Кримінальна процесуальна форма обумовлює перш за все письмовий характер кримінального судочинства.

З метою виконання завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України, законом встановлена належна правова процедура діяльності

органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду, яка повинна відбуватися в чітко визначеному законом порядку, з дотриманням всіх передбачених законом підстав та умов, а також належним чином процесуально оформлена та зафіксована.

Кримінально-процесуальним документом (актом) можна вважати письмовий документ, складений на основі кримінального процесуального закону уповноваженим на це суб'єктом у зв'язку із здійсненням будь-яких процесуальних актів (виконанням процесуальних дій або прийняттям рішень), в якому засобами письмової мови зафіксовано інформацію про хід та результати діяльності учасників кримінального процесу.

Відповідно до цього процесуальний акт є:

- а) процесуальним документом, що виходить від державних органів;
- б) є результатом діяльності цих органів;
- в) втілюється у відповідну, встановлену законом, процесуальну форму;
- г) характеризується певним змістом – або відображає прийняте в провадженні рішення (постанова, ухвала, вирок, обвинувальний акт), або відображає хід, порядок та результати слідчих та судових дій.

Складання передбачених законом процесуальних документів є необхідною передумовою успішного кримінального провадження і є, по-перше, свідченням виконання вимог закону; по-друге, засобом фіксації дотримання процесуальної форми.

Оформлення процесуальних документів та фіксація кримінального провадження не повинні розглядатися лише як технічний момент, формальність. Засоби фіксації безпосередньо пов'язані із сутністю матеріалів кримінального провадження, а обов'язкове документування всіх дій і рішень, передбачених кримінальним процесуальним законом, є однією з особливостей кримінального судочинства України.

Форми фіксування кримінального провадження передбачено у ст. 103 КПК, відповідно до якої процесуальні дії під час кримінального провадження можуть фіксуватися:

- 1) у протоколі;
- 2) на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії;
- 3) у журналі судового засідання.

Фіксування процесуальних дій під час кримінального провадження у протоколі притаманно досудовому розслідуванню і є на цьому етапі основним засобом фіксації факту проведення певної процесуальної дії, її змісту і результатів.

Протокол процесуальної дії - це письмовий акт, у якому слідчий, прокурор закріплює відомості про проведення процесуальної дії, її зміст (зокрема, зазначає послідовність дій) та наслідки (отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, у тому числі виявлені або надані речі та документи). Протокол процесуальної дії можна розглядати як спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, що містить зафіксовані за допомогою письмових знаків відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Залежно від характеру процесуальної дії розрізняють три основних види протоколів:

- 1) протоколи допиту, як форма юридичного закріплення відповідного процесуального джерела доказів - показань підозрюваного, обвинуваченого, свідка, потерпілого, експерта;
- 2) протоколи, в яких засвідчуються факти й обставини, виявлені при проведенні слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій – самостійне джерело доказів - документи;
- 3) протоколи, які складаються для того, щоб зафіксувати виконання тієї або іншої вимоги кримінального процесуального закону (передання тимчасово вилученого майна (ч. 3 ст. 168 КПК); виготовлення, утворення несправжніх

(імітаційних) засобів для проведення конкретних негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 2 ст. 273 КПК) тощо).

Структуру протоколу закріплено у ч. 3 ст. 104 КПК України, він складається з: 1) вступної частини, яка повинна містити відомості про місце, час проведення та назву процесуальної дії; особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада); всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання); інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії (матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії, які містять відомості про обставини, установлені під час проведення таких дій), умови та порядок їх використання;

2) описової частини, яка має містити відомості про послідовність дій; отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, у тому числі виявлені та/або надані речі і документи;

3) заключної частини, яка повинна містити відомості про вилучені речі і документи та спосіб їх ідентифікації; спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу; зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

Стосовно логіки процесуального документу, то її можна виразити у таких правилах:

- у викладеному не повинно положень, які б суперечили між собою;
- не повинно бути висновків, які не випливають з тексту документа;

Стосовно стилю документу, то він повинен бути діловим, слід уникати жаргону та маловідомих виразів за винятком випадків, коли потрібно дослівне цитування чийхось слів. Висловлення повинні максимально точно описувати значущі обставини, але при цьому бути максимально зрозумілими для сприйняття. Висловлення повинні бути однозначними. Стиль оформлення документу також має велике значення. Текст документу повинен бути

витриманим в єдиному стилі (якщо документ підготовлено за допомогою комп'ютерної техніки, то він повинен мати єдиний шрифт, переважно єдиний розмір шрифту, однакові поля на різних сторінках тощо. Документ повинен бути:

- законним;
- об'єктивним;
- логічним;
- підготовленим в офіційно-діловому стилі.

Стаття 104 КПК України встановлює загальні вимоги для всіх протоколів, які можуть, у свою чергу, конкретизуватися у відповідних статтях КПК, що регламентують порядок складання і зміст протоколу певної слідчої (розшукової) або іншої процесуальної дії. Так, наприклад, у ст. 231 КПК визначені вимоги до протоколу про пред'явлення для впізнання особи, речі чи трупа. У частині 5 ст. 208 КПК йдеться про відомості, які зазначаються у протоколі про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину.

Перед підписанням протоколу учасникам процесуальної дії надається можливість ознайомитися із текстом протоколу. Зауваження і доповнення зазначаються у протоколі перед підписами, що гарантує об'єктивність викладених у ньому відомостей.

Протокол повинні підписати всі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії. Якщо особа через фізичні вади або з інших причин не може особисто підписати протокол, то ознайомлення такої особи з протоколом здійснюється у присутності її захисника (законного представника), який своїм підписом засвідчує зміст протоколу та факт неможливості його підписання особою.

Якщо особа, яка брала участь у проведенні процесуальної дії, відмовилася підписати протокол, це зазначається в протоколі. Такій особі надається право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання, які заносяться до протоколу.

При цьому слідчий повинен роз'яснити учаснику процесуальної дії, що підписання чи непідписання протоколу не свідчить про визнання чи невизнання

ним своєї винуватості або достовірності обставин, які були виявлені, з'ясовані під час її проведення, а лише підтверджує факт ознайомлення з протоколом та, у разі незгоди із його змістом, надає можливість висловити свої зауваження, пояснення. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом її захисника (законного представника), а у разі його відсутності - понятих.

Порушення правил складання і засвідчення протоколу слідчої (розшукової) або іншої процесуальної дії викликає сумнів у достовірності викладених у ньому відомостей і тягне за собою недопустимість використання їх у кримінальному провадженні.

Особою, яка проводила процесуальну дію, відповідно до ст. 105 КПК можуть долучатися до протоколу як додатки: 1) спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів; 2) письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії; 3) стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії; 4) фототаблиці², схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу.

З метою їх надійного збереження додатки до протоколів повинні бути належним чином виготовлені, упаковані, а також засвідчені підписами слідчого, прокурора, спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків.

Обов'язок по складанню протоколу під час досудового розслідування покладається безпосередньо на слідчого або прокурора, які проводять відповідну процесуальну дію (ч. 1 ст. 106 КПК). При цьому закон зобов'язує виконати цю вимогу під час її проведення або безпосередньо після її закінчення. Отже, зволікання зі складанням протоколу може призвести до визнання його у подальшому недопустимим.

Дії щодо належного упакування речей і документів та інші дії, що мають значення для перевірки результатів процесуальної дії, також входять до складу слідчої (розшукової) дії (ч. 2 ст. 106 КПК), що обумовлено прагненням унеможливити їх пошкодження, запобігти спробам несанкціонованого доступу до них, забезпечити зберігання слідів, які на них залишились.

2. Процесуальні рішення

Кримінальні процесуальні рішення органів досудового розслідування, слідчого судді, суду - це виражені у встановленій законом формі індивідуальні правозастосовні акти, в яких компетентні державні органи і посадові особи у відповідному законом порядку з метою вирішення правових та кримінологічних завдань кримінального судочинства дають відповіді на питання, які виникають під час провадження і виражають владні волевиявлення щодо дій чи бездіяльності, які впливають із встановлених на момент прийняття рішень фактичних обставин провадження та приймаються у формі ухвали або вироку, які мають відповідати вимогам, передбаченим статтями 369, 371-374 КПК, і повинно бути законним, обґрунтованим і вмотивованим (ст. 370 КПК).

Рішення слідчого, прокурора приймається у формі постанови – процесуального документа, в якому мотивуються та формулюються рішення слідчого, прокурора, прийняті під час кримінального провадження. Постанова виноситься у випадках передбачених КПК, а також коли слідчий, прокурор визнає це за необхідне.

Постанова слідчого, прокурора виготовляється на офіційному бланку та підписується службовою особою, яка прийняла відповідне процесуальне рішення. Постанова слідчого, прокурора, прийнята в межах компетенції згідно із законом, є обов'язковою для виконання фізичними та юридичними особами, прав, свобод чи інтересів яких вона стосується (ч. 6, 7 ст. 110 КПК).

Постанова складається з таких елементів: 1) вступної частини, яка має містити відомості про місце і час прийняття постанови; прізвище, ім'я, по батькові, посади особи, яка прийняла постанову; 2) мотивувальної частини, яка повинна містити відомості про зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови; мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування та посилання на положення КПК; 3) резолютивної частини, яка має містити відомості про зміст прийнятого процесуального рішення, місце та час (строки) його виконання;

особу, якій належить виконати постанову можливість та порядок оскарження постанови.

Процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування, є обвинувальний акт. Вимоги, яким повинен відповідати обвинувальний акт, передбачені ст. 291 КПК.

До обвинувального акта (як і до клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру) обов'язково додається і разом з ним надсилається до суду реєстр матеріалів досудового розслідування, що, як і обвинувальний акт і підписується слідчим та прокурором, який його затвердив, або лише прокурором якщо він склав його самостійно. При цьому копія реєстру матеріалів досудового розслідування прокурором під розписку обов'язково надається підозрюваному, його захиснику, законному представнику, захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Реєстр матеріалів досудового розслідування повинен містити: 1) номер та найменування процесуальної дії, проведеної під час досудового розслідування, а також час її проведення; 2) реквізити процесуальних рішень, прийнятих під час досудового розслідування; 3) вид заходу забезпечення кримінального провадження, дату і строк його застосування.

3. Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення.

Повідомлення у кримінальному провадженні є самостійною процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження (підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особу, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування, їх захисників та законних представників, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного

представника, цивільного відповідача та його представника, заявника) про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію.

Якщо участь осіб - учасників кримінального провадження у вчиненні процесуальних дій є не обов'язковою, інформація про проведення процесуальної дії або про прийняте рішення доводиться до їх відома саме у формі повідомлення. Обов'язок слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду повідомляти учасників кримінального провадження щодо вчинення процесуальних дій обумовлений процесуальним статусом останніх із кореспондуючими йому правами, передбаченими відповідними нормами КПК (підозрюваного, обвинуваченого - ст. 42, їх захисника та законного представника – статті 44,46, потерпілого - ст. 56, його представника та законного представника - статті 58, 59, заявника - ст. 60, цивільного позивача, його представника та законного представника - статті 61, 63, 64, цивільного відповідача та його представника - статті 62, 63).

В окремих випадках, необхідність повідомлення прямо передбачена окремими положеннями КПК. Так, повідомлення осіб, стосовно яких проводились негласні слідчі (розшукові) дії та конституційні права яких були тимчасово обмежені під час таких дій, - ст. 253 КПК, відкриття матеріалів іншій стороні - ст. 290 КПК, повідомлення судом прокурора, захисника, представника та законного представника потерпілого, цивільного позивача, його представника та законного представника, представника цивільного відповідача щодо призначення і проведення підготовчого судового засідання та суцього засідання - статті 314,342 КПК, повідомлення про права й обов'язки особам, які беруть участь у судовому розгляді, у формі роздачі їм судовим розпорядником пам'ятки про їхні права та обов'язки, передбачені законом - ст. 345 КПК, та ін.

Повідомлення у кримінальному провадженні здійснюється у випадках, передбачених КПК, у порядку, встановленому гл. 11 КПК для виклику особи, за винятком положень щодо змісту повідомлення та наслідків неприбуття особи.

Слід звернути увагу, що окремо законодавець виділяє ще один вид повідомлення - повідомлення про підозру.

Що стосується фіксації кримінальних процесуальних рішень, то слід зазначити, що фіксація кримінально-процесуальних рішень не обмежується постановами, а виконання процесуальних дій – протоколами. Наступним важливим аспектом процесуальних документів є їхні внутрішня логіка та стиль складання і оформлення. Стосовно логіки процесуального документу, то її можна виразити у таких правилах: - у викладеному не повинно положень, які б суперечили між собою; - не повинно бути висновків, які не випливають з тексту документа; Стосовно стилю документу, то він повинен бути діловим, слід уникати жаргону та маловідомих виразів за винятком випадків, коли потрібно дослівне цитування чийхось слів. Висловлення повинні максимально точно описувати значущі обставини, але при цьому бути максимально зрозумілими для сприйняття. Висловлення повинні бути однозначними. Стиль оформлення документу також має велике значення. Текст документу повинен бути витриманим в єдиному стилі (якщо документ підготовлено за допомогою комп'ютерної техніки, то він повинен мати єдиний шрифт, переважно єдиний розмір шрифту, однакові поля на різних сторінках тощо. Документ повинен бути: - законним; - об'єктивним; - логічним; - підготовленим в офіційно-діловому стилі.

1.5.2. Загальні правила фіксації кримінальних процесуальних рішень. Відповідно до ч. 1 ст. 110 КПК процесуальними рішеннями є всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду. З цього випливає, що на рішення інших суб'єктів кримінального провадження не розповсюджується вимога закріплювати їх у формі постанови. Рішення слідчого та прокурора оформлюються постановою. Це правило є загальним, але має такі винятки: - процесуальним рішенням також є обвинувальний акт, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення та завершує досудове розслідування; - окремі процесуальні рішення слідчого та прокурора є латентними і не потребують фіксації у формі постанови (наприклад, рішення про виклик особи для участі у процесуальній дії, рішення про проведення допиту тощо).

56 Постанова слідчого, прокурора виготовляється на офіційному бланку (ч. 6 ст. 110 КПК). Структура постанови. Відповідно до ч. 5 ст. 110 КПК постанова слідчого, прокурора має складатися з трьох частин: 1) вступної; 2)

мотивувальної; 3) резолютивної. Вступна частина постанови має містити відомості про: 1) назву постанови. Вказуючи назву постанови, прийнято на верхній строчці писати слово “Постанова”, а нижче – її стислу назву. Як правило, назви постанов займають одну, інколи – дві строки. Наприклад: ПОСТАНОВА про призначення судово-медичної експертизи При цього текст назви не повинен містити непотрібну конкретизацію, наприклад, “Постанова про призначення судово-медичної експертизи Іванова Сергія Петровича, потерпілого від хуліганських дій двох невстановлених слідством осіб”. Але він не повинен бути й надто стислим. Наприклад, “Постанова про призначення експертизи”. 2) місце і час її прийняття. Під місцем прийняття постанови прийнято розуміти місто, в якому перебував слідчий або прокурор, коли виносив постанову. Як правило, це місто, в якому він постійно працює. Але якщо постанову винесено під час офіційного відрядження до іншого міста, потрібно вказувати місто, в якому він фактично знаходиться. 3) прізвище, ім’я, по-батькові та посаду особи, яка прийняла постанову. Важливо звернути увагу, що ім’я та по-батькові відповідно до вимог закону потрібно зазначати повністю, а не обмежуватися ініціалами. Стосовно посади, то зазначаючи її потрібно уникати тих скорочень, котрі відомі лише у вузьких колах. Наприклад, скорочення ГУНП є відомим для широкого загалу і не обов’язково писати повністю “Головне управління Національної поліції”. Що ж до Соборно відділення поліції, то його можна скорочено подати як “Соборний ВП”, але ні в якому разі – як “СВП ”. 4) в рамках якого провадження винесена постанова. Обов’язковим реквізитом кримінально провадження є його індивідуальний номер. Окрім того, прийнято зазначати прізвище підозрюваного або потерпілого (якщо немає підозрюваного), а також кримінально-правову кваліфікацію розслідуваного діяння. Мотивувальна частина постанови повинна містити: 1) зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови. Для якісного викладення змісту обставин потрібно (а) вибирати саме ті обставини, що мають значення для прийняття рішення (не забувати про окремі важливі обставини, але й не переобтяжувати постанову зайвими фактами); (б) викладати ці обставини в тій послідовності, що найбільш яскраво демонструє хід думки автора постанови;

Наприклад, призначаючи судово-медичну експертизу у справі про грабіж чи розбій, не потрібно давати повного переліку викрадених речей, а також ознак, за якими потерпілий може впізнати нападників, натомість, потрібно спочатку вказати стислу фабулу правопорушення із зазначенням часу, місця тощо, а потім досить детально описати відомі обставини спричинення тілесних ушкоджень (кількість нанесених ударів, чим та куди вони наносилися тощо), а також відомості про проходження потерпілим курсу лікування. 2) мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування. У цій рубриці автор повинен показати, зв'язок між наведеними обставинами та прийнятим рішенням; 3) посилання на положення КПК. Оскільки одним з положень принципу законності є посилання на конкретну норму закону, автор постанови обов'язково повинен вказати ту норму кримінального процесуального закону, яка зобов'язує або дозволяє прийняти це рішення за наявності наведених у постанові обставин. Резолютивна частина постанови повинна містити відомості про: 1) зміст прийнятого процесуального рішення. У цій рубриці повинно бути чітко сформульоване рішення. Якщо формулюється декілька рішень, то їх треба наводити в хронологічній послідовності. Наприклад, якщо однією постановою підозрюваний оголошується в розшук, а провадження зупиняється, то спочатку потрібно навести рішення про оголошення в розшук, оскільки воно дає підстави зупинити провадження. Якщо реалізація прийнятого в постанові основного рішення (про яке вказується в її назві) потребує реалізації за допомогою інших рішень, то ці додаткові рішення зазначаються після основного. Наприклад, після рішення про призначення експертизи певного виду наводиться рішення направити цю постанову до експертної установи, а після рішення про відмову у визнанні потерпілим вказується рішення про направлення копії постанови цій особі для ознайомлення. 2) місце та час (строки) виконання постанови. Для рішень про надання дозволу на проведення окремих процесуальних дій, наприклад обшуку, може бути характерне встановлення часового проміжку, протягом якого цю дію може бути проведена. 3) особу, якій належить виконати постанову. Якщо виконання постанови потребує проведення конкретних процесуальних дій, то повинно бути вказано, на кого покладається виконання цих дій. Наприклад,

ухвала слідчого судді про застосування примусового приводу повинна містити відомості про те, кому саме доручається її виконання. 4) можливість та порядок оскарження постанови. Якщо постанова може бути оскаржена, по треба зазначити час, протягом якого вона може бути оскаржена та посадову особу, якій можна подати скаргу. Якщо постанова не може бути оскаржена, про це також потрібно вказувати в резолютивній частині постанови.

Загальні правила фіксації кримінальних процесуальних дій. Кримінальними процесуальними діями є слідчі (розшукові) дії, а також інші передбачені КПК дії, котрі прямо не відносяться до слідчих (вручення копії постанови, ознайомлення з правилами носіння електронного засобу контролю, вручення повістки про виклик тощо). У ч. 1 ст. 104 КПК міститься вимога, відповідно до якої “У випадках, передбачених КПК, хід і результати проведення процесуальної дії фіксуються у протоколі”. Як бачимо, фактично ця норма не дозволяє складання протоколу у випадках, коли це прямо не дозволяється КПК. Структура протоколу процесуальної дії. Згідно з ч. 3 ст. 104 КПК Протокол складається з трьох частин: 1) вступної; 2) описової; 3) заключної. Вступна частина протоколу повинна містити відомості про: 1) назву процесуальної дії. Так само, як і в постанові, на верхній строчці зазначається слово “Протокол”, а нижче – конкретна назва (залежно від виконуваної дії). Наприклад, “Протокол допиту свідка”, “Протокол обшуку”, “Протокол пред’явлення особи для впізнання”. 2) місце та час проведення. Спочатку під назвою потрібно зазначити місто (з лівого боку) та дату (з правого боку). Потім нижче потрібно зазначити час початку та закінчення процесуальної дії, а також вказати де конкретно ця дія проводилася (в кабінеті слідчого, в слідчому ізоляторі, в лікарні або ж за місцем проживання). 3) особу, яка проводить процесуальну дію. Так само, як і в постанові, потрібно зазначити посаду, уникаючи при цьому маловідомих скорочень. Наприклад, у посаді “старший слідчий з особливо важливих справ” можна замість слова “старший” зазначити скорочене “ст.” 4) всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання). Такими особами можуть бути (а) допитувані особи, (б) поняті, (в) спеціалісти, (г) захисники, (г) представники, (д)

законні представники, (є) психологи, (є) лікарі тощо. Зазначаючи особу, яка присутня під час проведення процесуальної дії, потрібно зазначити назву її процесуального статусу. 5) інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання;

Описова частина протоколу повинна містити відомості про: 1) послідовність дій. У цій рубриці потрібно точно зазначити зміст проведених дій та їх хронологічну послідовність. Зокрема, в першу чергу особам, які присутні при проведенні процесуальної дії потрібно роз'яснити їх права, котрі передбачені нормами кримінального процесуального закону. 59 При цьому не можна обмежуватися наведенням самого лише номера статті, котра роз'яснена. Наприклад, “Підозрюваному роз'яснені його права, передбачені ст. 42 КПК України”. Річ у тому, що протокол має містити відомості про те, що реально відбулося. А відбутися має повне роз'яснення передбачених прав (шляхом “зачитування” з кодексу або перелічення попам'яті). Якщо порядок проведення процесуальної дії передбачає чітку послідовність у проведенні окремих складових цієї дії, протокол має бути складеним таким чином, щоб читаючи, можна було чітко уявляти “картину” тих подій. Наприклад, в протоколі одночасного допиту двох або більше осіб треба записувати запитання та відповіді в суворій хронологічній послідовності. Так само і для пред'явлення для впізнання особи треба спочатку роз'яснити особі, яку пред'являють для впізнання її права (зокрема, право самостійно визначити, під яким номером стояти), а тільки потім запрошувати особу, яка впізнає та роз'яснювати їй її права і пропонувати впізнати одну із запропонованих осіб. Ні в якому разі не можна до проведення впізнання збирати всіх осіб разом та одночасно роз'яснювати їм їх права. 2) отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, в тому числі виявлені та/або надані речі і документи. Отримані результати процесуальної дії можуть полягати у певних показаннях, конкретних результатах слідчого експерименту,

віднайдених або добровільно наданих об'єктах матеріального світу (сліди, цінності, документи, речові докази тощо). Фіксація отриманих результатів повинна відбуватися дуже точно. Приміром, фіксувати показання потрібно від першої особи (“я прийшов”, “я побачив”), по можливості дослівно. При цьому лайливі слова потрібно замінити узагальненим “ненормативна лексика”, “мат” тощо. Фіксуючи показання, потрібно уникати різного роду стислих анотацій на зразок: “підозрюваний розповів про обставини вчиненої ним крадіжки”. Не можна також обмежуватися фразами “підозрюваний дав показання аналогічні тим, котрі він давав на попередньому допиті”. Оскільки це не фіксація ходу слідчої дії, а результат аналітичної діяльності слідчого з порівняння двох показань. Такі висновки слідчий повинен робити при прийнятті процесуальних рішень (про закриття провадження або про направлення його матеріалів до суду). При цьому навіть перевірити правильність такого висновку слідчого є неможливим, оскільки показання на другому допиті не зафіксовані у протоколі. Єдине виключення з правила про повну фіксацію показань закріплене у ч. 2 ст. 104 КПК. Відповідно до цієї норми “Якщо за допомогою технічних засобів фіксується допит, текст показань може не вноситися до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому разі у протоколі зазначається, що показання зафіксовані на носії інформації, який додається до нього”.

Заклучна частина протоколу повинна містити відомості про: 1) вилучені речі і документи та спосіб їх ідентифікації. Потрібно зазначати, з якого конкретно місця була вилучена річ або документ. Крім того, потрібно вжити заходів щодо запобігання можливостям підміни вилучених речей і упакувати їх. Наприклад, невеликі об'єкти можуть бути поміщені в паперові або поліетиленові пакети; більш габаритні речі, наприклад, рушницю, ніж можна завернути в поліетилен; на вилучений автомобіль доречно наклеїти паперові “бірки”, якими б опечатувалися номерні знаки, двері, капот, багажник та бензобак. На пакетах, “бірках” тощо потрібно зазначати відомості про час та місце проведення процесуальної дії, скріплювати підписом слідчого та інших осіб (понятих, підозрюваних тощо). Ці відомості в подальшому дадуть змогу

чітко ідентифікувати вилучений об'єкт. 2) спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу. Існує два способи ознайомлення учасників зі змістом протоколу: прочитати особисто або прослухати, як його прочитає слідчий або інша особа. При цьому слідчий повинен спочатку запропонувати учасникам процесуальної дії особисто прочитати протокол. Якщо ж учасники не виявили бажання, слідчий повинен прочитати протокол вголос. Відповідно до ч. 5 ст. 104 КПК “Якщо особа через фізичні вади або з інших причин не може особисто підписати протокол, то ознайомлення такої особи з протоколом здійснюється у присутності її захисника (законного представника), який своїм підписом засвідчує зміст протоколу та факт неможливості його підписання особою”. 3) зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії. Згідно з ч. 5 ст. 104 КПК “Зауваження і доповнення зазначаються у протоколі перед підписами”. Протокол підписують усі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії. Якщо особа, яка брала участь у проведенні процесуальної дії, відмовилася підписати протокол, про це зазначається в протоколі. Такій особі надається право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання, які заносяться до протоколу. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом її захисника (законного представника), а у разі його відсутності – понятих (ч. 6 ст. 104 КПК). Додатки до протоколу. Важливою складовою протоколу є додатки до протоколу. Відповідно до ч. 2 ст. 105 КПК додатками до протоколу можуть бути: 1) спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів; 2) письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії; 3) стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії; 4) фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу. 61 Як зазначено у ч. 3 ст. 104 КПК додатки до протоколів повинні бути належним чином виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами слідчого, прокурора, спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків. Характерним для складання протоколу або додатка до нього є те, що він повинен бути складеним

виключно тією посадовою особою, яка проводить процесуальну дію. Хоча окремі частини протоколу можуть бути записані особисто учасниками (відповідно до ч. 7 ст. 224 КПК допитувана особа може особисто написати в протоколі свої показання), однак доручення скласти весь протокол іншим особам (наприклад, понятим) – заборонена.

4. Поняття, зміст та значення повідомлення особи про підозру

Повідомлення про підозру – це одне із важливих процесуальних рішень, яке приймає прокурор або слідчий за погодженням з прокурором до закінчення розслідування у кримінальному провадженні. В цьому процесуальному рішенні на основі доказів, зібраних у ході проведення досудового розслідування, конкретна особа стає набуває статусу підозрюваного.

Акт повідомлення особи про підозру має важливе юридичне значення:

1. Він служить одним із засобів забезпечення невідворотності відповідальності осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.
2. Обґрунтована підозра дозволяє призначити таким особам справедливе покарання відповідно до характеру і тяжкості скоєного кримінального правопорушення.
3. Акт повідомлення особи про підозру є початковим моментом реалізації функції обвинувачення.
4. Акт повідомлення особи про підозру є початковим моментом забезпечення кримінальної відповідальності особи, винуватої у скоєнні кримінального правопорушення.
5. Після повідомлення особи про підозру процесуальне становище даної особи погіршується (її можна оголосити в розшук, відсторонити від займаної посади тощо).

Правильне вирішення питання про підозру особи сприяє досягненню таких перспективних завдань кримінального провадження, як зміцнення законності та правопорядку, охорона інтересів суспільства, прав і свобод громадян, та виховання їх в дусі дотримання Конституції України та відповідних законів.

Юридичне значення акту повідомлення особи про підозру складається також із того, що в стадії досудового розслідування настає новий етап, пов'язаний з тим, що в процесі досудового розслідування накопичено достатньо доказів для підозри у скоєнні злочину конкретної особи. Ця підозра вперше чітко сформульована в офіційному документі - повідомленні особи про підозру. В ній слідчий дає першопочатковий висновок, про наявність і суть кримінально-караного діяння, скоєного конкретною особою.

Вимога всебічності, повноти і неупередженості розслідування (ч.2 ст. 9 КПК) не усувається після повідомлення особи про підозру. Подальше розслідування може привести до встановлення обставин, які виключають

кримінальну відповідальність особи, або інших підстав до закінчення досудового розслідування щодо цієї особи, до виявлення нових осіб, які вчинили або є причетними до вчинення кримінального правопорушення.

Після повідомлення особі про підозру слідчий набуває права застосувати до підозрюваного заходи забезпечення кримінального провадження:

- 1) виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід;
- 2) накладення грошового стягнення;
- 3) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- 4) відсторонення від посади;
- 4-1) тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;
- 5) тимчасовий доступ до речей і документів;
- 6) тимчасове вилучення майна;
- 7) арешт майна;
- 8) затримання особи;
- 9) запобіжні заходи.

Прийняте рішення щодо повідомлення особи про підозру не означає, що мета розслідування досягнута і його можна закінчити. Потрібно ще допитати підозрюваного щодо винесеного йому повідомлення про підозру, перевірити його показання, а при необхідності - виконати інші процесуальні дії. Якщо з врахуванням перевірки показань підозрюваного і інших даних, отриманих у ході подальшого розслідування, доказів для висновків про вину підозрюваного може бути недостатньо або буде встановлена його невинуватість, кримінальне переслідування має бути закінчено, на підставі, передбаченою ст. 284 КПК.

З моменту винесення повідомлення особи про підозру між слідчим і підозрюваним виникають певні кримінально-процесуальні правовідносини.

Слідчий складаючи повідомлення особи про підозру, викладає в ній свою власну думку про винуватість особи, яка склалася у нього на підставі оцінки тих доказів, що є в кримінальному провадженні на момент прийняття такого рішення. І наявність цього акту ще не означає офіційного визнання особи винуватою від імені держави. Висновок про винуватість хоч і є офіційним, але все ж таки це особиста (суб'єктивна) думка слідчого про наявність підстав покладення на певну особу кримінальної відповідальності згідно конкретної кримінально-правової норми.

Підозрюваний, відповідно до принципу презумпції невинуватості, вважається невинуватим до того часу, доки його винуватість не доведена у встановленому законом порядку.

Акт повідомлення особи про підозру не можна вважати початком реалізації кримінальної відповідальності.

Ототожнювати процесуальні правообмеження у стадіях досудового розслідування і судового розгляду з реалізацією кримінальної відповідальності уявляється неправильним: при цьому змішуються поняття «кримінальна відповідальність» і «державний примус».

Під час досудового розслідування особа, якій повідомлено про підозру, зазнає ряд обмежень у сфері особистих і майнових прав в результаті

застосування до неї заходів забезпечення кримінального провадження. Але всі ці наслідки не виступають як прояв кримінальної відповідальності. Заходи забезпечення кримінального провадження покликані забезпечити нормальний хід здійснення кримінального судочинства у конкретному провадженні, встановлення об'єктивної істини.

Повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у наступних випадках:

1) у разі затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;

Це положення КПК означає що уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

а) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;

б) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання.

Затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

2) у разі обрання до особи одного з передбачених КПК запобіжних заходів;
Запобіжними заходами є:

- 1) особисте зобов'язання;
- 2) особиста порука;
- 3) застава;
- 4) домашній арешт;
- 5) тримання під вартою.

Тимчасовим запобіжним заходом є затримання особи.

Запобіжні заходи застосовуються: під час досудового розслідування - слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора, а під час судового провадження - судом за клопотанням прокурора.

3) у разі наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення

Що ж слід розуміти під «достатніми доказами», які повинні відповідно до вимог закону вказувати на вчинення кримінального правопорушення конкретною особою. Поняття «достатність» охоплює кількісні і якісні сторони явища. Докази, які лежать в основі рішення, повинні бути достовірними, а їх кількість повинна складати сукупність, яка б дозволяла прийняти правильне рішення.

Таким чином під достатніми доказами відносно акту повідомлення особи про підозру слід розуміти достовірні відомості, зібрані, перевірені і оцінені слідчим у встановленому законом порядку, які в своїй сукупності приводять до єдиного висновку на даний момент розслідування про те, що конкретна особа вчинила кримінальне правопорушення, яке передбачене Кримінальним кодексом України, і не підлягає звільненню від відповідальності за нього.

При цьому повідомлення особи про підозру, повинно базуватися не на простій сукупності доказів, а на їх системі. Якщо немає системи доказів, а є лише окремі докази винуватості що не узгоджуються з іншими, значить не можна приймати рішення про повідомлення особи про підозру.

Важливу роль у вирішенні питання про наявність достатніх доказів для повідомлення особи про підозру відіграє внутрішнє переконання слідчого у винуватості цієї особи. Висновок слідчого про наявність достатніх доказів для повідомлення особи про підозру представляє собою результат оцінки визначеної сукупності доказів. А докази повинні оцінюватися не інакше як за внутрішнім переконанням.

Слідчий має бути впевненим в достовірності висновку про винуватість особи, яка повідомляється про підозру. Це означає, що слідчий повинен мати тверду впевненість в правильності свого висновку, рішучість зафіксувати його у обвинувальному акті, та готовність відстоювати його перед вищестоящими контролюючими та наглядовими інстанціями, нести за нього відповідальність.

Яка кількість доказів і яких саме потрібно для повідомлення особи про підозру, попередньо визначити неможливо. Ніякі докази для слідчого не мають наперед встановленої сили. У кожному кримінальному провадженні питання про достовірність доказів для правильного висновку про винуватість особи потрібно вирішувати виходячи з конкретних обставин кримінального провадження.

Достатність доказів визначається як наявність у кримінальному провадженні такої сукупності доказів, яка викликає у суб'єкта доказування внутрішню переконаність у достовірному з'ясуванні наявності або відсутності обставин предмету доказування, необхідних для встановлення об'єктивної істини та прийняття правильного рішення у справі.

Властивість достатності доказів у кримінальному судочинстві є вимогою, що виражається в наявності такої системи належних, допустимих, достовірних доказів, що отримана в результаті всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин кримінального провадження та всієї сукупності зібраних у ньому доказів, і яка достовірно встановлює всі обставини, що утворюють предмет доказування. Достатність становить собою системну властивість доказів, компонентами якої є: логічна послідовність, однозначність висновків, погодженість і несуперечність доказів і встановлених обставин, стійкість знання (незмінність у разі виникнення сумнівів з приводу одного з доказів), повнота встановлених обставин предмета доказування.

Поняття «межі доказування» і «достатність доказів» співвідносяться наступним чином: вони з різних боків характеризують одне й те саме явище. Межі доказування вказують на нього шляхом окреслення певних рамок, в яких знаходиться позначуване явище, а достатність доказів вказує на це ж явище, характеризуючи його суть, зміст. Межі доказування виділяють, виокремлюють

зі всієї гіпотетично можливої сукупності доказів саме достатню їх сукупність, відмежовуючи її, з одного боку, від недостатньої сукупності доказів, а з іншого – від надмірної. Саме між цими двома межами і знаходиться достатність доказів.

5. Зміст і форма письмового повідомлення про підозру

Отже, що ж таке «підозра» особи у вчиненні кримінального правопорушення? Звернемось до довідникових видань. В словнику С.Ожегова знаходимо роз'яснення понять «подозрение», як припущення основане на сумнівах правильності, законності чийх-небудь вчинків, правдивості чийх-небудь слів... і «подозрительный», як викликаючий підозріння.

На українську мову слово «подозрение» перекладається як «підозра, ...підозріння...», а «подозрительный» перекладається як «підозрілий».

В. Даль, неначе спеціально для кримінального процесу дав роз'яснення правового розуміння поняття «підозріння»: «...До улики никого не подозревай...».

На наш погляд, підозра є складовою частиною, одним з елементів обвинувачення. Не тільки затримання, а й застосування усіх видів запобіжних заходів є елементами функції обвинувачення, оскільки вони застосовуються у зв'язку з підозрою і конкретним фактом, який викриває особу у вчиненні кримінального правопорушення. Слідчий, прокурор вважають, що підозрювана особа чимось пов'язана із вчиненням злочину, тобто не виключається можливість вчинення нею цього злочину. І, зрештою, коли людина в чомусь підозрюється, то, природно, її в чомусь обвинувачують. Інакше бути не може.

Коли мова йде про процесуальний порядок виконання будь-якого процесуального акту, то на увазі мається сукупність ознак, які характеризують: суб'єкта, що здійснює цей акт; процесуальні документи, якими він оформлюється; строки, в які повинні бути вирішені необхідні процесуальні дії, процедуру виконання цих дій; спеціальні заходи, які застосовуються для забезпечення прав і законних інтересів осіб, яких стосується даний акт.

Письмове повідомлення особи про підозру особи складає прокурор або слідчий за погодженням з прокурором.

Повідомлення має містити такі відомості:

- 1) прізвище та посаду слідчого, прокурора, який здійснює повідомлення;
- 2) анкетні відомості особи (прізвище, ім'я, по батькові, дату та місце народження, місце проживання, громадянство), яка повідомляється про підозру;
- 3) найменування (номер) кримінального провадження, у межах якого здійснюється повідомлення;
- 4) зміст підозри;
- 5) правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 6) стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру;
- 7) права підозрюваного;

8) підпис слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення.

3. Порядок повідомлення про підозру. Допит підозрюваного

Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення прокурором або слідчим, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень, тобто шляхом виклику або приводу. Письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше 24 годин з моменту її затримання.

У випадку, якщо особі не вручено повідомлення про підозру після спливу 24 годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню.

Дата та час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність невідкладно вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Особливий порядок письмового повідомлення про підозру здійснюється:

1) адвокату, депутату місцевої ради, депутату Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільському, селищному, міському голові - Генеральним прокурором, його заступником, керівником регіональної прокуратури в межах його повноважень;

2) народному депутату України, кандидату у Президенти України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Голові або іншому члену Рахункової палати, прокурору Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Директору або іншому працівнику Національного антикорупційного бюро України, заступникам Генерального прокурора, члену Національного агентства з питань запобігання корупції - Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора);

3) судді, судді Конституційного Суду України, присяжному на час виконання ним обов'язків у суді, Голові, заступнику Голови, члену Вищої ради правосуддя, Голові, заступнику Голови, члену Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, працівникам Національного антикорупційного бюро України - Генеральним прокурором або його заступником;

4) Генеральному прокурору - заступником Генерального прокурора.

Порядок здійснення виклику в кримінальному провадженні.

Особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою.

У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання, повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи.

Особа, що перебуває під вартою, викликається через адміністрацію місця ув'язнення.

Повістка про виклик неповнолітньої особи, як правило, вручається її батьку, матері, усиновлювачу або законному представнику. Інший порядок

вручення повістки допускається лише у випадку, коли це обумовлюється обставинами кримінального провадження.

Повістка про виклик обмежено дієздатної особи вручається її піклувальнику.

Повістка про виклик вручається особі працівником органу зв'язку, працівником правоохоронного органу, слідчим, прокурором, а також секретарем судового засідання, якщо таке вручення здійснюється в приміщенні суду.

Повістка про виклик особи, яка проживає за кордоном, вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого - за допомогою дипломатичного (консульського) представництва.

Особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом. У випадку встановлення КПК строків здійснення процесуальних дій, які не дозволяють здійснити виклик у зазначений строк, особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом якнайшвидше, але в будь-якому разі з наданням їй необхідного часу для підготовки та прибуття за викликом.

Належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є розпис особи про отримання повістки, в тому числі на поштовому повідомленні, відеозапис вручення особі повістки, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом.

Якщо особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про адресу своєї електронної пошти, надіслана на таку адресу повістка про виклик вважається отриманою у випадку підтвердження її отримання особою відповідним листом електронної пошти.

Поважними причинами неприбуття особи на виклик є:

- 1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання;
- 2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення;
- 3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини);
- 4) відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо;
- 5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад;
- 6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю;
- 7) несвоєчасне одержання повістки про виклик;
- 8) інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик.

Якщо підозрюваний який був у встановленому КПК порядку викликаний (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явився без поважних причин або

не повідомив про причини свого неприбуття, на нього накладається грошове стягнення у розмірі:

від 0,25 до 0,5 розміру мінімальної заробітної плати - у випадку неприбуття на виклик слідчого, прокурора;

від 0,5 до 2 розмірів мінімальної заробітної плати - у випадку неприбуття на виклик слідчого судді, суду.

У випадку неприбуття підозрюваного без поважних причин на виклик до нього може бути застосовано привід.

Підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому ст.ст. 276-279 КПК, повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень.

Підозрюваний має право:

1) знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують;

2) бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені цим КПК, а також отримати їх роз'яснення;

3) на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості; на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних дій; на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження; на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених цим Кодексом, та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю коштів на її оплату;

4) не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання;

5) давати пояснення, показання з приводу підозри, обвинувачення чи в будь-який момент відмовитися їх давати;

6) вимагати перевірки обґрунтованості затримання;

7) у разі затримання або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою – на негайне повідомлення членів сім'ї, близьких родичів чи інших осіб про затримання і місце свого перебування згідно з положеннями статті 213 КПК;

8) збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази;

9) брати участь у проведенні процесуальних дій;

10) під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу;

11) застосовувати з додержанням вимог цього Кодексу технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають право заборонити застосування технічних засобів при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення відомостей, які містять таємницю, що

охороняється законом, чи стосуються інтимного життя особи, про що виноситься (постановляється) вмотивована постанова (ухвала);

12) заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо;

13) заявляти відводи;

14) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому статтею 221 КПК, та вимагати відкриття матеріалів згідно зі статтею 290 КПК;

15) одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення;

16) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченому цим Кодексом;

17) вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра, обвинувачення не підтвердилися;

18) користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави.

Підозрюваний викликається до слідчого до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою.

У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання, повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи.

Повістка про виклик вручається особі працівником органу зв'язку, працівником правоохоронного органу, слідчим, прокурором.

Підозрюваний зобов'язаний з'явитися за викликом слідчого у призначений строк. В разі неявки без поважних причин підозрюваний підлягає приводу. Поважними причинами неявки підозрюваного до слідчого в призначений строк визнаються: несвоєчасне одержання повістки, хвороба та інші обставини, які фактично позбавляють його можливості своєчасно з'явитися до слідчого.

Привід полягає у примусовому супроводженні особи, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час.

Рішення про здійснення приводу приймається: під час досудового розслідування - слідчим суддею за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи, а під час судового провадження - судом за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або з власної ініціативи. Рішення про здійснення приводу приймається у формі ухвали.

Привід може бути застосований до підозрюваного, обвинуваченого.

Виконання ухвали про здійснення приводу може бути доручене відповідним підрозділам органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що

здійснюють контроль за дотриманням податкового законодавства або органів державного бюро розслідувань.

Ухвала про здійснення приводу оголошується особі, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу.

Особа, рішення про здійснення приводу якої прийнято слідчим суддею, судом, зобов'язана прибути до місця виклику в зазначений в ухвалі про здійснення приводу час у супроводі особи, яка виконує ухвалу.

У випадку невиконання особою, що підлягає приводу, законних вимог щодо виконання ухвали про здійснення приводу, до неї можуть бути застосовані заходи фізичного впливу, які дозволяють здійснити її супроводження до місця виклику. Застосуванню заходів фізичного впливу повинно передувати попередження про намір їх застосування. У разі неможливості уникнути застосування заходів фізичного впливу вони не повинні перевищувати міри, необхідної для виконання ухвали про здійснення приводу, і мають зводитися до мінімального впливу на особу. Забороняється застосування заходів впливу, які можуть завдати шкоди здоров'ю особи, а також примушення особи перебувати в умовах, що перешкоджають її вільному пересуванню, протягом часу більшого, ніж необхідно для негайного доставлення особи до місця виклику. Перевищення повноважень щодо застосування заходів фізичного впливу тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

У разі неможливості здійснення приводу особа, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, повертає її до суду з письмовим поясненням причин невиконання.

Допит підозрюваного. Допит підозрюваного, хоча й не передбачений як обов'язковий етап повідомлення про підозру, однак може бути розглянутий із вказівкою на те що його проведення у найкоротші строки після повідомлення про підозру сприятиме повноті встановлення обставин кримінального правопорушення а також ефективній реалізації підозрюваним права на захист.

Допит підозрюваного є слідчою (розшуковою) дією, спрямованою на одержання від підозрюваного показань зі змісту підозри, а також з приводу всіх інших відомих йому обставин, що мають значення для правильного вирішення кримінального провадження.

Перед допитом встановлюється особа, роз'яснюються її права, а також порядок проведення допиту.

Допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому - понад вісім годин на день.

У разі відмови підозрюваного відповідати на запитання, давати показання особа, яка проводить допит, зобов'язана його зупинити одразу після отримання такої заяви.

Під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис.

Слідчий може допитати підозрюваного за місцем проведення досудового слідства, а при необхідності і за місцем перебування підозрюваного, тобто за місцем його проживання, роботи, навчання, лікування, попереднього ув'язнення.

Допит підозрюваного проводиться, як правило, вдень. Допит у нічний час (22.00-6.00) можливий лише у виняткових випадках, наприклад за клопотанням самого підозрюваного, який раніше відмовився давати показання взагалі, що має

бути відмічено в протоколі допиту і засвідчено підписом обвинуваченого; у разі виявлення під час проведення у цей же час інших слідчих дій, зокрема обшуку, виїмки, відомостей про вчинення найближчим часом нових злочинів його співучасниками, а також в інших випадках, коли наслідком зволікання з проведенням допиту може бути втрата письмових і речових доказів, ухилення від слідства осіб, причетних до вчинення злочину.

Підозрювані допитуються окремо. Слідчий повинен вживати заходів, щоб підозрювані в одному ж і тому кримінальному провадженні не могли спілкуватися між собою: викликати кожного з них на певний час; дати вказівку адміністрації місця досудового ув'язнення про окреме утримання підозрюваних.

Підозрюваний, не попереджається про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань і за дачу завідомо неправдивих показань, бо давати показання - це його процесуальне право.

Слідчий вислуховує показання підозрюваного і в разі необхідності ставить йому запитання для конкретизації і деталізації з'ясовуваних обставин кримінального провадження, визначення ролі даного підозрюваного та його співучасників у вчиненні злочину, для перевірки алібі підозрюваного, про яке він заявляє, для виявлення кола можливих джерел доказів..

Протокол допиту підозрюваного повинен бути оформлений відповідно до вимог ст. 104 і 224 КПК.

Показання підозрюваного й відповіді на поставлені запитання викладаються від першої особи і по можливості дослівно, за винятком нецензурних виразів і образливих слів. Жаргонні звороти заносяться до протоколу з роз'ясненням їх значення.

Після закінчення допиту слідчий пред'являє протокол підозрюваному для особистого ознайомлення. На прохання підозрюваного він може бути прочитаний йому слідчим, про що зазначається в протоколі. Всі доповнення і поправки до протоколу, запропоновані підозрюваним, підлягають обов'язковому занесенню до цього документа.

Протокол підписують підозрюваний і слідчий. Якщо протокол написаний на кількох сторінках, підозрюваний і перекладач, якщо він брав участь у допиті, підписують кожен сторінку окремо. Коли в допиті підозрюваного брали участь прокурор, начальник слідчого підрозділу, старший слідчої групи, експерт, спеціаліст, захисник або інші особи, вони також підписують протокол.

На прохання підозрюваного йому надається можливість написати свої показання власноручно, про що робиться відмітка в протоколі допиту. Слідчий, ознайомившись з письмовими показаннями підозрюваного, може поставити йому додаткові запитання, які разом з відповідями на них заносяться до протоколу.

Якщо підозрюваний відмовився підписати протокол, про це зазначається в протоколі. Такій особі надається право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання, які заносяться до протоколу. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом її захисника (законного представника), а у разі його відсутності – понятих.

До протоколу допиту підозрюваного можуть додаватися різні схеми, замальовки та пояснення до них, виконані підозрюваним у ході допиту і підписані підозрюваним і слідчим.

6. Зміна повідомлення про підозру

Під час досудового розслідування після повідомлення особі про підозру можуть бути отримані нові докази, які тягнуть необхідність зміни повідомлення особі про підозру. Може бути також дана інша оцінка вже відомим доказам.

У випадку виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри слідчий, прокурор зобов'язаний виконати дії, щодо вручення письмового повідомлення особі про підозру, передбачені статтею 278 КПК. Якщо повідомлення про підозру здійснив прокурор, повідомити про нову підозру або змінити раніше повідомлену підозру має право виключно прокурор.

Зміна – це поправка, яка змінює що-небудь попереднє. Зміна повідомлення про підозру в широкому розумінні цього поняття полягає у:

- 1) не підтвердженні частини повідомлення про підозру;
- 2) доповненні повідомлення про підозру;
- 3) зміні повідомлення про підозру.

Найбільш повний і детальний перелік підстав для зміни повідомлення про підозру, на наш погляд, наводить Ю.М. Грошевий. Такими підставами, згідно з його точкою зору, є:

- не підтвердження будь-якої події злочину, що інкримінується підозрюваному;
- відсутність в діях особи складу злочину;
- недоведеність участі підозрюваного у вчиненні одного або декількох злочинів з числа тих, що ставляться йому в вину у повідомленні про підозру;
- не підтвердження обставин, що обтяжують відповідальність;
- встановлення обставин, що змінюють оцінку і кваліфікацію вчинку (замах, закінчений злочин, повторність, продовжуваний злочин);
- встановлення обставин, що тягнуть зміну оцінки ступеню співучасті підозрюваного в злочині (або деяких з них), в тому числі закриття кримінального провадження за реабілітуючими підставами відносно інших осіб;
- встановлення обставин, що пом'якшують відповідальність;
- наявність достатніх доказів, що вказують на вчинення підозрюваним злочину, що не інкримінувався йому раніше.

Не підтвердження частини повідомлення про підозру означає, що:

- повідомлення про підозру за окремим епізодом чи самотійному діянню не підтвердилося;
- не знайшла підтвердження кваліфікуюча ознака;

- не знайшла підтвердження та чи інша дія в структурі окремого епізоду або діяння;
- виявилась зайвою кваліфікація діяння за сукупністю злочинів (за декількома статтям КК).

Внаслідок не підтвердження частини повідомлення про підозру можуть виникати такі ситуації:

- змінювати кваліфікацію не потрібно;
- необхідно змінити кваліфікацію злочину.

Нове повідомлення особи про підозру має бути складено і повідомлено підозрюваному у звичайному порядку – із додержанням вимог встановленими у ст. 278 КПК. Після цього підозрюваного слід допитати по суті повідомлення про підозру.

Доповнення повідомлення про підозру необхідне у тих випадках, коли в процесі розслідування, після повідомлення про підозру, з'ясовуються нові факти злочинної діяльності особи. Додаткові обставини можуть обумовити підозру у новому кримінальному правопорушенні або заміну підозри в одному кримінальному правопорушенні на підозру в іншому.

Доповнення повідомлення про підозру може привести до зміни кваліфікації. Тому слідчий, при необхідності доповнити повідомлення про підозру, повинен скласти нове повідомлення про підозру особи та вручити їй це повідомлення.

Зміна повідомлення про підозру (у вузькому розумінні цього поняття) може обумовлюватися виявленням обставин, які змінюють характер відомостей, викладених в попередньому повідомленні про підозру. Можуть бути уточнені фактичні обставини скоєного (місце, час, спосіб діяння, характер і розмір шкоди і т. ін.), виправлена раніше допущена помилка або неточність формулювання підозри.

В результаті іншої оцінки доказів може виникнути необхідність змінити кваліфікацію. Якщо, наприклад, з'ясується, що має місце не закінчений злочин, а початкова стадія злочинної діяльності, діяння підозрюваного слід кваліфікувати, окрім, як за відповідною статтею КК, так і за ст. 14, 15 КК (приготування чи замах на злочин). У випадках, коли встановлено, що форма співучасті підозрюваних у скоєнні злочину не однакова, дії організаторів, підмовників і посібників слід кваліфікувати по відповідній статті Кримінального Кодексу України, а також за відповідною частиною ст. 27 КК України.

При необхідності змінити або доповнити повідомлення про підозру слід мати на увазі, що нове повідомлення про підозру має бути узагальненою і виноситися не в доповнення до попередніх повідомлень, а замість раніше складених повідомлень про підозру. У цьому випадку раніше винесене повідомлення про підозру, яке залишається в матеріалах провадження втрачає свою силу.

Такий порядок дозволить підозрюваному більш повно реалізувати своє право на захист. Ознайомившись з актом, який містить повідомлення про підозру у повному обсязі, підозрюваний має можливість глибше і ясніше усвідомити суть підозри, яку важко було б досягти, якби підозра була «розкидана» по окремих повідомленнях про підозру.

Наявність у справі декількох діючих повідомлень про підозру щодо однієї особи, може дезорієнтувати самого підозрюваного, а також прокурора і суд. Щоб таке не трапилось, нове повідомлення особи про підозру повинно бути мотивованим, тобто містити пояснення необхідності винесення нового узагальнюючого повідомлення.

Допит підозрюваного повинен проводитися слідчим у повному обсязі за всіма викладеними в повідомленні епізодами злочину, а не тільки відносно змін чи доповнень повідомлення про підозру порівняно з попереднім. Це обумовлюється тим, що зміни і доповнення повідомлення про підозру можуть вплинути на позицію підозрюваного по відношенню до всієї підозри загалом, чи будь якої її частини. Підозрюваний може змінити або доповнити свої показання, що має бути зафіксовано в протоколі його допиту. Додержання рекомендованого порядку дозволить у випадку необхідності своєчасно перевірити нові доводи підозрюваного.